

George Cruikshank: Punch és Judy. London, 1828

A Punch Puppet Notebook, 21. száma, 2012.

Régi metszetek Punch-ról

Eleanor Margolies

BOLDOG SZÜLETÉSNAPOT, MISTER PUNCH!

1662. május 9-én az ünnepelt naplóról, Samuel Pepys megnézett egy bábjátékot Londonban a Covent Gardenben: „Láttam egy olasz bábjátékot... ami nagyon szép volt, a legszebb, amit valaha láttam, tele bátor hősökkel.”¹ Ez a naplóbejegyzés valószínűleg egy Pulcinella előadásról született, melyet Punch olasz elődjeként ismerünk, és ezt tekintjük a legkorábbi feljegyzésnek az angol Punch és Judy-ról. Így hát 2012 májusában ünnepelte Punch a 350. születésnapját, mellyel kezdetét vette az egy évig tartó ünnepelés előadásokkal és kiállításokkal múzeumokban, parkokban, iskolákban és tengerpartokon szerte az egész országban. A rendezvény-sorozat a *The Big Grin* (A Nagy Vigyor) címet kapta.²

Az olasz bábjáték, melyet Pepys látott, valószínűleg egy marionett előadás volt, mely a *commedia dell'arte* műfajból származhatott. De ahogy a Pulcinella angolosodott Punchra a 18. században, megszabadult a zsinóroktól is, és egy élénkebb, nagyszájú kesztyűsbábbá alakult. A következő évszázadokban a Punch és Judy az utcáról a tengerpartra költözött (másképpen gazdagabb otthonokban gyakran tartottak előadást születésnap ünnepségeken). Ezzel Punch és Judy elvesztette aktualitását és szatirikus élet, csupán gyerekeknek való szórakozásként tekintettek rá. Az utóbbi harminc évben gyakran megjósolták a műfaj kihalását, de még mindig körülbelül 150 Punch-játékos van Angliában, akiket 'professzoroknak' neveznek.

Punch és Judy látványa és szövege még mindig fontos szerepet játszik a tágabb kultúrában. A piros-fehér csíkos bódé gyakran jelképezi az elmúlt gyermekkor idillikus tengerparti nyaralásait, mint John Collody

nosztalgikus dalában: „*Mr Punch és Judy / hozzátok vissza a gyermekkor nyarát... De Punch és Judy már örökre eltűntek*” (meghallgatható a youtube-on: <http://www.youtube.com/watch?v=uiBN59IjKTI>)

A *Ki vagy, doki?* című kultikus gyerektelevízió-sorozatban komorabb módon idézik fel Punchot: a viktoriánus korban játszódó epizódban, egy gonosz szellem szájából hangzik el a gyermekmondókából származó Punch idézet: „*Így kell ezt csinálni*”. Amikor David Cameront megválasztották a Konzervatív Párt vezetőjének, a programbeszédében azt mondta „elegem van Westminster Punch és Judy politikájából (a Westminster-palota a parlament otthona), a gúnyolódásból, rágalmazásból, ujjal mutogatásból. A 'Punch és Judy politika' kifejezés itt a hangos vitákra és politikai szembenállásra utal. Ezzel szemben, ha valaki „boldog mint Punch”, akkor nagyon örül a szerencséjének.

Punch és Judy különböző művészetekre gyakorolt hatása is óriási, kezdve az operától (Harrison Birtwistle és Stephen Pruslin *Punch és Judy* című műve), regényeken és képregényeken át (Russel I Hoban: *Riddley Walker*; Neil Gaiman és Dave McKean: *Mr. Punch – a tragikus komédia, avagy komikus tragédia*), egészen Susan Hiller *Szórakoztatás* című videoinstallációjáig, mely a műfaj erőszakosságát hangsúlyozta. Filmek is készültek, mint például Švankmajer és a Brothers Quay animációi, vagy Tony Hancock 1963-as filmje, a *Punch és Judy Man*. Így hát nem meglepő, hogy a média kapva kapott Punch 350. születésnapján, még az egyik legkomolyabb reggeli rádióműsorban, a *Todayben* is elhangzott egy összefoglaló a rendezvényekről.

1 Ha szeretne többet is olvasni Samuel Pepys naplójából, a www.pepysdiary.com egy remek weboldal, ahol a naplóbejegyzéseket mindig a megfelelő napon teszik közzé.

2 A *Big Grin* egy együttműködés a PuppetLink, a Victoria és Albert Gyermekkor Múzeum, a Punch és Judy Szövetség, és a Punch és Judy Professzorok Testülete és számos egyéb partner között. A www.thebiggrin350.com weboldalon található információk a 2012–13-as Punch rendezvényekről, valamint egy rövid videó Irene Vecchia és Gianluca DiMatteo nápolyi bábosokról, akik a Punch és Judy és a Pulcinella közötti rokonságot magyarázzák, továbbá egy videót Mr. Punch ünnepeléséről a Weymouth-i tengerparton.

A főbb ünnepek a május 12–13-i hétvégén zajlottak. A Covent Gardenben rendezett születésnap partira Punch számos külföldi rokona érkezett: Pulcinella Nápolyból, Gašparko Szlovákiából, Jan Klaasen Hollandiából és Polichinelle Franciaországból. Több mint száz professzor gyűlt össze egy hatalmas bódében, volt egy óriási születésnap torta és egy 350 szál kolbászból álló lánc. (A kolbáskészítő gépezet lényeges eleme a kortárs Punch és Judy előadásoknak. Punch a rendőröket és más ellenségeit belerakja a darálóba, majd a kolbászt, ami kikerül belőle egy egyenruháról ismerős szövet borítja.)

Az Alternatív Művészetek szervezete minden évben megrendezi a May Fayre-t (Májusi Vásárt) a Covent Gardenben álló Szent Pál-székesegyház templomkertjében. Az 1633-ban épült gyönyörű Szent Pál-székesegyház a 'színészek templomaként' ismert, gyakran tartanak itt megemlékezést színészekről. Az évente megrendezett Májusi Vásár alkalmával több tucat Punch és Judy bódét állítanak a templom mögötti fűre, ahol a közönség egész álló nap vándorol az ingyenes előadások között. Ebben az évben a tömeghez újabb látogatók is csatlakoztak, akik a rádióból és televízióból értesültek az eseményről. Hosszú ideig évente megtartották a Punch és Judy istentiszteletet a templomban. 2012-ben újraéledt ez a hagyomány, ugyanis William Haslett tiszteletes, aki valójában professzor is, felvitte magával Punchot a szószékre, és így tartott istentiszteletet. Odakint a tömeg élvezhette a napsütést, a külföldi és hazai előadásokat és egy rezesbandát, megtekinthette a több tucatnyi bódé kínálatát süteményekből, könyvekből és olyan készletekből, melyekből saját játékszínházunkat készíthettük el. Az UNIMA Brit Központja is csatlakozott a May Fayre ünnepekhez, kiadva a Puppets Notebook 21. számát, a hagyományos bábjátéknak szentelve ezt a különkiadást. Meghívott szerkesztője volt Dr. Martin Reeve, aki a közelmúltban fejezte be a *Kortárs Punch és Judy előadások: a hagyományos brit kesztyűsbáb etnográfija* című doktori disszertációját. A folyóirat egy interjút is közölt Clive Chandlerrel a külföldi Punch előadásairól; Dan Bishop megemlékezését Kemény Henrikről; Jose Manuel Valbom Gil írását a portugál bábhősről, Dom Robertóról;

Robert Fowler magyarázatát az ütlegek jelentőségéről a Vitéz Lászlóban; Natasha de Casparis leírását a Pulcinellát játszó Philippe Casidanusról; valamint kritikákat Martin MacGilp *Egy fa bálvány (A Timber Idol)* című könyvéről, mely Punch és Judy skót történelmét mutatja be, és Ida Hledikova *Az utolsó lakókocsi* című filmjéről. Martin Bridle arról ír, hogyan találták ki Su Eatonnal közösen a *Malactréfákat (Piggery Jokery)*, egy 'hagyományos' előadást a malacokról, ami úgy tűnt, mintha kapocs lenne az ősi rituálék és Punch között, megtévesztve a tudósokat hamis tudományos jegyzetekkel. (A címből is gyaníthatjuk a tréfás szándékot, hiszen a 'jiggery pokery' egy régi kifejezés a trükkre.) Egy képaláírásban Caroline Jones képzőművész írja le harmincéves kötődését Punch és Judyhoz: 'Habár Punch sok rossz kritikát kapott, mivel veri a feleségét és gyötri a gyerekeit, valójában katarikus őstípus. *Akárkit* jelképezi, a szociális munkásokkal, a törvénnyel stb., és akit folyamatosan aktualizálni lehet. ... Túljár az eszükön és elveri azokat, akik felelősek a recessziós rossz kedvért, a nemi elnyomásért és a korrupcióért.

A brit UNIMA csapata rengeteg csodálatos beszélgetésben vehetett részt régi barátokkal és külföldi látogatókkal. Itt volt például Judith Marseille, a holland Popellum című folyóirat szerkesztője, Juraj Hamar, szlovák tudós és bábos, aki több cikket is írt a Puppets Notebook számára Anton Anderléről és a japán bábkutatóról, Iwata Yorikórol. Számos Punch professzor jött a bódénkhöz, hogy megnézzék a folyóirat hátsó borítóját, ahol megkereshették magukat azon a fényképen, amely a Paignon parton készült a Punch és Judy Professzorok Testületéről, amint magasba röptik bábjukat. Azon kaptuk magunkat, hogy szinte tanácsadó standként is működünk a közönség számára: „Hol tudnék bábos képzésben részt venni?“, vagy „Van egy antik Punch fejem, és szeretnék találni egy bábost vagy jelmezkesztőt, aki új testet tudna varni hozzá – tudnának segíteni?“

A születésnap hétfőjét mindkét irányban meghosszabbította két tudományos esemény. Május 11-én a Keleti és Afrikai Tanulmányok Iskolájában négy japán tudós tartott rövid előadásokat a művészettörténetekből és bábosokból álló közönség

számára. Iwata Yoriko a japán publikációkban megjelent Punch ábrázolásokról beszélt. Mizote Eri a 19. században Japánban turnézó D'Arc marionettek hatását fejtette ki. Senda Yasuko bemutatta a *karakuri ningyo* mechanikus bábokat. Iku Masunari Angliában tanuló posztgraduális hallgató azt vizsgálja, hogy a bábok hogyan segíthetnének elérni a környezet fenntarthatóságát.

Május 14-én a Central School of Speech and Dramában a 'Felforgató Szimpozion' címszó alatt négy lenyűgöző előadót hívott meg Ciriad Astles. Jill Fell, aki két jelentős könyvet írt Alfred Jarryról, arról beszélt, hogyan jelenik meg Jary bábok iránti érdeklődése az írásaiban – mint például a robotszerű szolgálk, a 'palotinek' az *Übü királyban*. Amber West a 18. században élő 'hírhedt bajcsináló' férfiruhát viselő ösfeminista Charlotte Charke-ot mutatta be, aki női ruhát adott Punchra, és a korabeli színházat parodizálta. Nenagh Watson bábművész rövid verekedős jelenetet mutatott be olyan bábokkal, melyek valaha Joe Beeby, a híres Punch professzor tulajdonában voltak. Végül Glyn Edwards, a The Big Grin project egyik kezdeményezője mesélt a kivételes tehetségű színész-rendező-író-hasbeszélő Ken Cambellel és Martin Bridle Punch professzorral való közös munkájukról, amikor 2004-ben létrehoztak egy előadást: *Punch és Judy, 2. rész: A bohócok támadása* címmel. Ezt a lármás előadást felnőtteknek szánták, mivel Punch és Judy történelmét feltárva anarchikus, helyenként obszcn, tekintélyellenes, a halállal dacoló karaktereket láthattak. Az előadás bemutatta Punch és rokonai történelmét, miközben a kortárs szatíra műfaját is felhasználta, például paródiát láthattunk egy televíziós celebről, IVF-ről és Osama Bin Ladenről. Edward a következőket írja: *Nehéz körülírni mennyire örültünk, amikor az előadásunk újra és újra szünni nem akaró nevetést váltott ki a nézőkből. A felnőtt nézők éppúgy viselkedtek, mint ahogy azt a gyerekközönségtől megszoktuk. Túlzárnyalta a legvadabb álmainkat is, és azt mutatta, hogy Mr. Punch semmit nem veszített az elementáris erejéből annak ellenére, hogy átszabták gyerekek számára az elmúlt másfél évszázadban.* (A teljes írás olvasható az interneten: <http://punchandjudyworld.org/stenbock/index.htm>)

Szerte az országban számos egyéb fesztivál is zajlott. Júliusban Lincolnban egy háromnapos fesztivált tartottak, ahol nyolc Punch professzor hatvan előadást tartott, és vendégművészek érkeztek Olaszországból, Portugáliából, Belgiumból és Magyarországról. Augusztusban Weymouthban hat professzort láttak vendégül a tengerparton Mark Poultonnal együtt, aki az elmúlt hét évben májustól szeptemberig, ha az idő engedte a hét minden napján tartott itt előadást. Ez a felállás visszaidézi az elmúlt időket: a családok még mindig Weymouthba jönnek nyaralni; a samarak még mindig parádéznak a homokon, de ami még fontosabb Mark szempontjából, a bábos bevétele teljes mértékben a nézőközönség nagylelkűségétől függ; sőt mi több, valójában fizetnie kell az önkormányzatnak, hogy engedélyezze az előadásokat. Reeve szerint a meghívott professzorok képviselik a folklórkutatók és néprajztudósok által „közös tradíció-változásának” nevezett jelenséget, ami ahhoz hasonlítható, ahogy különböző zenészek ugyanazt a dalt máshogy interpretálják. A végig kitaró nézők (sokan voltak ilyenek) számos sikeres előadást láthattak, többek között Ray Payn rendkívül energikus, szinte anarchisztikusan szellemes előadását, a civakodó Morris táncosokkal és a WC-n lehúzott kisbabával; Geoff Felix gyönyörű és mesterien mozgatott bábait; és Martin Bridle és Su Eaton finom iróniával fűszerezett előadását. Brian és Alison Davey emlékeztet minket az előadás elveszett dimenziójára azzal, ahogy Alison a bábok beszélgetőtársát játssza, és utalást tesznek egy ősi örökségre, ahogy az erdőből jött Zöld Ember feldiszi a proscéniumívet. (A teljes cikk megtalálható az interneten: www.puppeteer-suk.com/news_news.asp)

2012-ben Punch a Barbican Színházban is színre lépett *Az ördög és Mr. Punch*ban. Az előadást Julian Crouch rendezte és tervezte, aki az Improbable (Valószínűtlen) Színházból érkezett. A darab nem próbálja feleleveníteni azt a fajta interakciót a közönséggel, ami annyira jellemző a paravános előadásokra (mint például amikor a közönség kiabál, hogy figyelmeztesse Punchot a háta mögül érkező veszélyre), sem a jellegzetes vinnyogó hangot, de sok hagyományos karaktert használ a Punch és Judyból, mint

például a krokodilt, a bírót, Toby kutyát, vagy mindenféle szicíliai marionettet, a reménytelenül szerelmes bikákat és a női csellón játszó matadorokat.

A születésnap fesztiválok, kiállítások és események számos eszmecserét indítottak be a népi bábjátékról és Punch külföldi rokonaival való kapcsolatáról. Az eszmecserék folytatódtak a *The Big Grin Szimpózium: Bábjáték, nemzetközi népi kultúra és örökség* című rendezvényvel, mely 2013. március 1–2-én zajlott. A meghívott előadók között volt Kathy Foley (Egyesült Államok), Ida Hledikova (Szlovákia) és John McCormick (Írország). A szimpózium

szervezője Matthew Isaac Cohen (Royal Holloway, University of London) és Cariad Astles (Central School of Speech and Drama), támogatója az UNIMA kutatási bizottsága volt. Habár sok mondanivaló akadt Punchról, egészen bizonyos, hogy a jó öreg piros orrú meglógott a konferenciatermekből, hogy inkább felbukkanjon az utcákon és a tengerpartokon álló bódékban, vagy egy képregényben, vagy televíziós sorozatban. Habár régóta ismerjük („Mögötted van”), Punch mindig megpróbál egy lépéssel előttünk járni.

Fordította: Medgyesi Anna

Hivatkozások:

The Punch and Judy College of Professors (Punch és Judy Professzorok Testülete) www.punchandjudy.org

The Punch and Judy Fellowship (Punch és Judy Szövetség) www.thepjf.com

British UNIMA (Brit UNIMA) www.unima.org.uk

A Puppet Notebook régebbi számai megtalálhatók: www.maskandpuppetbooks.co.uk

A The Big Grin Szimpóziumról bővebb információért:

www.rhul.ac.uk/dramaandtheatre/events/eventsarticles/biggrinsymposium.aspx

Punch és Judy a strandon, Mark Poulton színpada, Weymouth

Pete Maggs paravánja a dowtoni kukukvásáron

A Punch Puppet Notebook 21. számának hátsó borítója a Punch és Judy Professzorok Testületének tagjaival

HAPPY BIRTHDAY, MISTER PUNCH!

May 2012 marked the 350th birthday of Punch, and so began a year of celebrations with performances and exhibitions in museums, parks, schools and even beaches throughout all of Britain. The event was called The Big Grin. Punch began as the Anglicized version of the Italian puppet, Pulcinella, and is a lively, loud-mouthed glove puppet. In the following centuries, Punch and Judy moved from the street to family vacation spots on the seacoasts, becoming less up-to-date and his satirical life becoming less sharp. People began to see it as merely entertainment for the kids. In the last thirty years, the extinction of the genre has often been predicted, but there are still around 150 Punch puppeteers in England who are called “professors”. Punch and Judy’s appearance and text still play an important role in English culture. They had an enormous effect on various forms of art, ranging from opera to novels, from comics to films. The red and white striped booth still symbolizes for many an idyllic seaside vacation of their childhood. The plethora of birthday festivals, exhibitions and events inspired many discussions on folk puppetry in connection with Punch and his many relatives abroad. But the main birthday events took place on the weekend of May 12-13. Many foreign relatives arrived for the birthday party held in Covent Garden. The annual May Fayre takes place in the garden of St. Paul’s Cathedral, where a number of Punch and Judy booths can still be found. The British UNIMA Centre was also involved in the celebrations, issuing a special edition, Puppet Notebook No. 21, dedicated to traditional puppetry.